

>>> revista tradumàtica

Traducció i Tecnologies de la Informació i la Comunicació

Número 1 : La Localització : Octubre 2002 : <http://www.fti.uab.es/tradumatica/revista>

Llengua i localització

Xavier Arderiu

Especialista en localització de productes informàtics

Resum

En aquest article es plantegen algunes reflexions al voltant del paper que juga la llengua en els processos de localització, i s'esmenten alguns problemes específics que els traductors (o localitzadors) professionals es troben a l'hora de realitzar la seva feina.

Paraules clau

Llengua, localització, gestió de projectes, internacionalització, especialista lingüístic, traducció assistida, traducció automàtica.

1. Introducció

El model econòmic del qual formem part ens imposa, progressivament, uns sistemes de producció adreçats a clients globals, de diferents zones geogràfiques, amb particularitats i necessitats molt diverses. Els processos d'internacionalització i localització lingüística s'inclouen dins aquests tipus de sistemes de producció; pretenen aconseguir, amb el menor cost possible, que un mateix producte arribi a usuaris de diferents cultures amb el màxim d'homogeneïtat i, alhora, d'una forma que els resulti també molt familiar i propera.

És important que considerem la necessitat de veure les intervencions lingüístiques com una part integrada d'aquest procés de producció. Sovint ens volem autoconvèncer que la localització, la traducció tècnica, l'elaboració de materials terminològics, etc., són per sí mateixos processos aïllats: es tracta simplement de traduir un manual o uns menús de software, per exemple, com si traduïssim un llibre. Cal no oblidar que aquests materials formen part d'un producte, i que les empreses que generen aquests materials ho entenen així. Per a aquestes empreses, no és més important la traducció dels manuals de l'usuari a diferents idiomes que la fabricació d'una de les peces de la màquina o la programació informàtica dels fitxers. Si assumim correctament aquest concepte entendrem millor el paper que la llengua juga en tot procés d'internacionalització i de localització.

2. Llengua i localització: aspectes generals

2.1 El procés de creació de materials localitzables: llengua i internacionalització

Entenem la internacionalització com el conjunt de tasques que es realitzen al llarg del disseny d'un material, que posteriorment serà traduït o localitzat, per assolir un màxim de neutralitat possible, és a dir, un conjunt de procediments que hauran de facilitar la labor del traductor o localitzador, sigui quina sigui la seva cultura o procedència. En aquest procés inicial es barregen les qüestions purament lingüístiques amb les qüestions tècniques:

- Trobem ben consolidat el perfil dels redactors tècnics, és a dir professionals especialitzats en l'elaboració dels materials originals (habitualment en anglès o en alemany, a Europa i els EUA). Aquests professionals, generalment amb el suport d'aplicacions de llenguatge controlat, s'encarreguen de generar un producte lingüístic localitzable estandarditzat, seguint unes normes d'estil molt concretes i acotades. La seva llibertat i creativitat a l'hora d'elaborar aquests materials queda mediatitzada per unes normes de simplicitat en la redacció i d'aprofitament d'estructures ja utilitzades en materials anteriors (memòries d'autor).

- Des del punt de vista tècnic, feines com la compatibilitat amb les pàgines de codis o els caràcters nacionals específics de cada llengua (Unicode) o la compatibilitat amb aspectes com les diferents ordenacions alfabètiques i els formats de dates són fonamentals de cara a

facilitar la posterior localització dels productes. Altres aspectes tècnics que faciliten una posterior intervenció lingüística en un procés de localització són la separació de les parts traduïbles i les parts no traduïbles en el codi font, o la previsió d'espai addicional per a la traducció a llengües amb estructures habitualment llargues, com l'alemany.

2.2. El paper del localitzador. Traductor o tècnic?

Aquesta és una de les eternes preguntes que circulen entre els professionals que es dediquen a la localització, gairebé al mateix nivell de les famoses "Quin és el millor programa de gestió de memòries de traducció?" o "Qui ha de ser el propietari de les memòries de traducció?". Em centraré en la pregunta del títol d'aquest apartat i deixaré les altres per a futures discussions o per a articles d'altres companys.

La divisió de tasques en els processos de localització s'acabarà imposant per la lògica de l'estalvi de costos. Les empreses amb un volum de facturació important no poden permetre's el luxe de dedicar caps de projectes a fer tasques de revisió, per exemple, o de dedicar tècnics de sistemes a traduir guies de l'usuari o a fer feines de control de qualitat. Sembla que les universitats finalment han entès la necessitat de fer que els alumnes de les facultats de lletres (filologia, traducció, comunicació audiovisual, etc.) tinguin coneixements que van més enllà del que és purament l'ensenyament de la llengua: formació en gestió de projectes, formació en eines de traducció assistida per ordinador, formació en llenguatges informàtics. Només d'aquesta manera s'arribarà a normalitzar un perfil professional lingüístic específic en el sector de la localització i la traducció tècnica (el que en l'àmbit internacional de la localització s'acostuma a definir com a tècnic especialista lingüístic -- *Language Specialist*). Les funcions d'aquest especialista passen per uns coneixements lingüístics sòlids però també per una formació en tot el que és la internacionalització i la majoria de processos que intervenen en la feina quotidiana d'una empresa de serveis lingüístics moderna, des de la formació en gestió integral de projectes fins al coneixement tècnic dels fonaments de les diferents tecnologies de traducció assistida per ordinador.

2.3. Localització i creativitat

Una altra preocupació que apareix sovint en les discussions entre traductors que es dediquen al món de la localització és el problema de la suposada manca de creativitat en el procés de traducció dels materials. Tot sembla indicar que els centres responsables de la formació (universitats, departaments interns de les empreses) hauran d'incorporar progressivament en els seus plans d'estudis la nova orientació o especialització dels professionals: tot i que hi han aspectes del procés de traducció que sempre requeriran una feina de creativitat o un perfil específic de traductor (creació de neologismes, recerca terminològica), cal entendre que, com he comentat abans, el procés específic de localització és part d'un sistema de producció molt més global en el qual es valora el rendiment econòmic, la simplicitat i l'estandardització per damunt de la creativitat. El professional lingüístic dedicat a la localització no hauria d'abandonar aquests objectius, ni pretendre treballar en una traducció tècnica com treballaria en una novel·la. No hem de veure això com una pèrdua de qualitat ni com una perversió de la feina del traductor, sinó com una orientació específica, una especialització: alguns traductors s'especialitzaran en traduir textos literaris i d'altres s'especialitzaran en traduir textos tècnics, amb els corresponents avantatges i inconvenients en cada cas.

3. Llengua i localització: problemes específics

A continuació exposaré alguns aspectes lingüístics específics que poden resultar problemàtics per als professionals a l'hora de col·laborar en projectes de localització.

3.1. Problemes relacionats amb un procés incorrecte d'internacionalització

Com he apuntat anteriorment, actualment en la indústria de la localització s'està emfatitzant molt la importància d'aconseguir una bona qualitat en l'origen (materials originals localitzables) per minimitzar el nombre de problemes i errors en el producte final. Tot i això, encara molta part dels problemes que ha d'afrontar el professional de la localització tenen relació amb una mala internacionalització dels productes:

a) És habitual (desgraciadament) que el localitzador es trobi amb segments que en l'idioma d'origen són clars, però que en l'idioma de destinació poden ser traduïts de manera diversa (adjectius anglesos sense gènere específic, per exemple, que en altres llengües sí que tenen gènere diferenciat). Podem preguntar-nos com traduiríem al català o castellà, per exemple, un segment com el següent, extret d'un exemple real de software per a un telèfon mòbil:

```

-RVService--
Mobile Portal      Mobile Portal

--FlatTreeBox--
<Empty>      <Empty>
Show         Show

--MouseEdit--
Show         Show
Copy        Copy
Paste       Paste
    
```

Sense el context no podrem saber si hem de traduir "buit" o "buida". Pot ser, també, que un segment d'aquest tipus sigui una variable que ens apareix al darrera tant d'un substantiu masculí com d'un substantiu femení, amb la qual cosa la solució serà impossible. És un cas semblant al de les variables de codi, és a dir, els segments que incorporen variables que no coneixem i que poden provocar traduccions impossibles:

```

STRINGTABLE FIXED IMPURE
BEGIN
  201      "open the 1%"
  202      "Click on the %1 %2"
  203      "Languages available:"
  204      "Languages selected:"
  205      "Selected Language Details"
  206      "Target language folder:"
  207      "Translation memory:"
END
    
```

En el primer cas, no sabem si el que hem d'obrir és "el fitxer", "la variable", "la fórmula", "el directori"... En el segon, se'ns fa encara més difícil discernir exactament què és el que estem traduint.

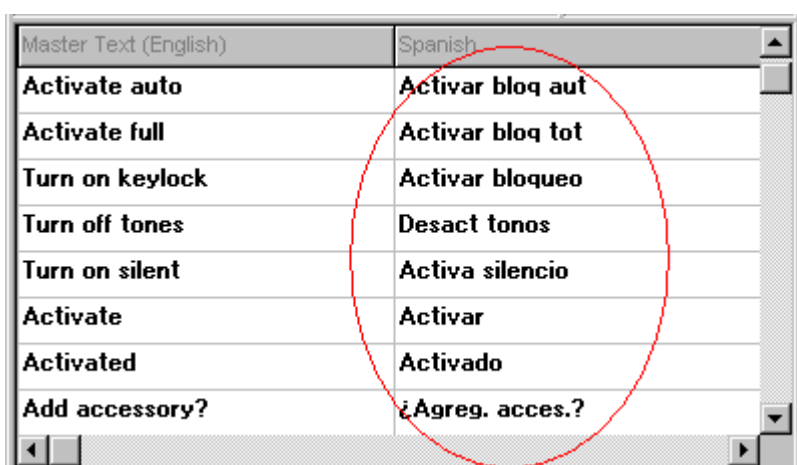
b) Un altre cas, afortunadament cada cop menys habitual, de mala internacionalització seria el següent, en el qual el primer adjectiu s'utilitza, en funció d'alguna selecció que faci l'usuari del software final, per referir-se a un dels substantius que apareixen a continuació (paraules entre cometes dobles):

```

STRINGTABLE FIXED IMPURE
BEGIN
  90      "New"
  91      "Path"
  92      "File"
  93      "Directory"
  94      "Folder"
END
    
```

Així, si tradueix "New" com a "Nou", tindrem frases del tipus "Nou carpeta", "Nou ruta d'accés", i si tradueix "Nova", tindrem "Nova fitxer" i "Nova directori".

c) Un tercer problema d'internacionalització incorrecta el trobem en el cas de la manca d'espai per traduir. És un dels problemes que més negativament perceben els professionals dedicats a la localització, ja que sovint els obliga a crear estructures sense sentit, poc entenedores. Tenim el cas d'algunes aplicacions que no permeten més que dos espais per traduir paraules com "OK" (que en castellà i català tradueix habitualment com "Acceptar", "Bien", "D'acord"). En la mateixa línia, algunes aplicacions permeten un màxim de tres caràcters per traduir paraules com "On" i "Off", amb la qual cosa el traductor no té més remei que acabar deixant la paraula sense traduir. El problema de l'espai ens apareix amb molta freqüència en el cas de la traducció de missatges per a telefonia mòbil. Us poso alguns exemples de traduccions que podeu trobar si algun dia enceneu el vostre Nokia, Ericsson, Motorola, etc.:

Master Text (English)	Spanish
Activate auto	Activar bloq aut
Activate full	Activar bloq tot
Turn on keylock	Activar bloqueo
Turn off tones	Desact tonos
Turn on silent	Activa silencio
Activate	Activar
Activated	Activado
Add accessory?	¿Agreg. acces.?

La capacitat limitada de les petites pantalles dels telèfons mòbils imposen aquestes traduccions. Sembla que caldria treballar una mica més en la redacció del material original, per fer-lo més fàcilment adaptable.

Aquests problemes només es podem solucionar amb una intervenció en el procés de creació del material original. Cal detectar aquestes situacions en el procés de preparació del projecte i cal almenys intentar demanar una solució abans de començar la feina.

3.2 Problemes relacionats amb l'ús de programes de traducció assistida

L'ús de programes de traducció assistida per ordinador, i més específicament l'ús de solucions d'emmagatzemament en memòries de traducció, no sempre resulta una ajuda per als professionals de la localització. Aquestes solucions són eines orientades a la productivitat, i ens trobem sovint que és el traductor qui ha d'adaptar-se als requeriments de l'eina, i no a l'inrevés. A continuació exposaré un parell d'exemples:

a) La gestió de projectes de localització ens demana com a requisit indispensable el tractament i emmagatzemament correcte dels segments que tradueix i que incorporem a les memòries de traducció. Del compliment d'aquest requisit dependrà una part important del rendiment econòmic futur de la memòria de traducció. Això en la pràctica implica, per exemple, intentar respectar escrupolosament la segmentació dels originals. Hem d'intentar no convertir en una sola frase allò que en l'original ens apareix segmentat en dues o més. Sempre serà possible canviar les regles de segmentació, però de forma predeterminada el millor serà intentar mantenir-nos sempre fidels a l'original. Hem d'entendre com a perillós, pensant en posteriors reaprofitaments, arribar a solucions com la següent:

It is important to make a note of the IPEI code.

Es importante anotar el código IPEI,

The IPEI code may be needed for unblocking the Cordless phone if an incorrect PIN code has been entered three times.

Es importante anotar el código IPEI,

The IPEI code may be needed for unblocking the Cordless phone if an incorrect PIN code has been entered three times.

ya que puede necesitarlo para desbloquear el teléfono inalámbrico cuando haya introducido tres veces un código PIN incorrecto.

No es pot discutir la frase traduïda a nivell lingüístic, però sí a nivell de gestió del projecte. La propera vegada que en un altre document ens trobem amb la frase

The IPEI code may be needed for unblocking the Cordless phone if an incorrect PIN code has been entered three times.

el programa de gestió de memòries de traducció ens donarà com a opció 100% correcta la frase

ya que puede necesitarlo para desbloquear el teléfono inalámbrico cuando haya introducido tres veces un código PIN incorrecto.

independentment que el context o la frase anterior hagi variat o no. Una traducció més neutra i considerant l'aprofitament per a futurs projectes podria ser:

Es importante anotar el código IPEI. Puede necesitar el código IPEI para desbloquear el teléfono inalámbrico cuando haya introducido tres veces un código PIN incorrecto.

Potser aquest tipus de traducció no satisfarà el traductor tant com la del primer exemple, però a nivell de gestió de projectes ens permetrà una major seguretat i fiabilitat. El que perdrem pel camí amb aquest tipus de solucions, per contra, serà l'obligació d'una major literalitat en la traducció i un major nombre d'estructures lingüístiques calcades de la llengua d'origen.

b) La utilització de programes de traducció assistida per traduir documents amb segmentacions irregulars o que no veiem en el seu format final (fitxers HTML, fitxers de programes de postedició), tenen una problemàtica particular per als professionals de la localització. Un text com el següent, creat amb un programa de postedició:

Answer Calls

Answer

**On another extension
(Call pick-up)**

Call the ringing
extension

Pot aparèixer en la pantalla del traductor de la següent manera:

```
<ps 11>Answer<:t><:iaf 14> or <:iaf 32> or <:iaf 48>

<ps 12>On another<:t>
<ps 13>extension <:t>

<af 76>
<tr 77>

<ps 13>Call the ringing
<ps 14>extension
</tr>

</af> <:iaf 78>
<:hr>(Call pick-up)<:t>
```

Una frase com "Call the ringing extension" apareixerà, en la majoria de programes de traducció assistida utilitzats, dividida en dos segments, "Call the ringing" i "extension". La problemàtica és doble: els dos segments independents difícilment seran reaprofitables per a d'altres projectes, i pel fet que en la traducció al català o al castellà l'ordre dels elements de la frase és diferent, els segments resultants poden provocar conflictes en una memòria de traducció:

```
<af 76>
<tr 77>

<ps 13>Call the ringing

<ps 13>Truqueu l'extensió
<ps>extension
</tr>

</af> <:iaf 78>
<:hr>(Call pick-up)<:t>

<af 76>
<tr 77>

<ps 13>Truqueu l'extensió
<ps>extension

<ps>que sona
</tr>

</af> <:iaf 78>
<:hr>(Call pick-up)<:t>
```

Podem considerar aquests segments com a no aprofitables, fins i tot podem plantejar-nos la possibilitat de no emmagatzemar aquest tipus de segments en les memòries, i optar per la traducció directa amb el nostre programa de processament de textos.

3.3 La utilització de la traducció automàtica: el pas del traductor al revisor

Per acabar aquest article, simplement fer esment de la problemàtica que pot aparèixer en processos de localització molt tecnificats que incorporin la traducció automàtica com a eina de producció, amb la posterior revisió i postedició dels materials. Fins i tot en casos de llengües properes, com en les traduccions automàtiques entre català i castellà, no es pot incorporar la traducció automàtica en el procés de localització sense una formació específica dels professionals traductors, que en aquest cas passaran a convertir-se en revisors. Diferents experiències d'implantació de la traducció automàtica han demostrat que aquests processos només funcionen a partir del compliment d'unes premisses bàsiques:

- Influència dels futurs traductors o localitzadors en el procés de redacció dels materials originals, ja sigui intervenint directament en la producció dels materials o bé mitjançant l'assessorament als redactors tècnics per millorar la qualitat d'origen.

- Treball de formació en la nova orientació del professional lingüístic; no podem fer-li creure al traductor que la seva feina no variarà, quan de fet el tipus d'estructures lingüístiques amb les quals passarà a treballar seran completament diferents.

- Aprofitament de la feina del traductor/revisor, ja sigui en bases de dades terminològiques com en memòries de traducció. Cal aconseguir que el traductor/revisor percebi que la seva feina s'aprofita i que s'utilitza en projectes posteriors com a primera opció. Les memòries de traducció han de prevaldre per davant de les traduccions generades per un programa de traducció automàtica.

4. Conclusions

a) Cal entendre els processos de localització com un pas més dins d'un sistema de producció. No podem entendre una traducció tècnica o un projecte de localització de software com un procés independent i aïllat.

b) Els perfils professionals lingüístics (especialistes lingüístics, redactors tècnics) tenen un espai específic en el sector de la localització; cal fomentar una correcta ubicació dels traductors i lingüistes en aquest espai, des de les universitats o departaments de formació de les empreses.

c) Els professionals de la localització han d'aprendre a conviure amb un tipus de creació lingüística enfocada a la producció i amb una sèrie de problemes lingüístics específics, derivades d'uns processos d'internacionalització incorrectes, de l'ús de programes de traducció assistida o de la incorporació de solucions de traducció automàtica en el flux de treball. Aquesta nova concepció professional no s'ha d'entendre com una pèrdua de professionalitat, sinó com una especialització.